

Dr Mladen Jeličić*

NAČELO POMOĆI NEUKOJ STRANCI U PREKRŠAJNOM POSTUPKU

Apstrakt: Autor u radu analizira pomoć neukoj stranci kao osnovno načelo prekršajnog postupka. Nakon objašnjenja pojma „neuka stranka“, razmatra se delokrug primene načela u odnosu na pojedine procesne subjekte, ukazuje na odnos procesnih radnji koje spadaju u obavezu suda da rukovodi prekršajnim postupkom i pomoći neukoj stranci, kao i na relaciju primene načela i osnovnih postulata pravničkog postupka – nepristrasnosti suda i ravnopravnosti stranaka. Autor ukazuje na sadržinu razmatranog načela i njegovu primenu u odnosu na procesne subjekte – okrivljenog, oštećenog kao podnosioca zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, ali i druge učesnike u postupku, koji po mišljenju autora jesu pravno legitimisani za primenu načela u određenim slučajevima. Zaključak autora je da načelo pomoći neukoj stranci u prekršajnom postupku ima za cilj obezbeđenje ravnopravnosti stranaka, ali da njegova primena u praksi ne sme da naruši temeljnu kategoriju pravičnog suđenja – nepristrasnost suda.

Ključne reči: prekršajni postupak, pomoć neukoj stranci, ravnopravnost stranaka, nepristrasnost suda, rukovođenje prekršajnim postupkom.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Prekršajni postupak¹ se zasniva na izvesnim načelima u kojima se ogledaju osnovne ideje njegovog zakonitog i pravičnog postupanja.² Zakon o prekršajima³ u glavi VIII definiše osnovna načela prekršajnog postupka.

* Sudija Prekršajnog suda u Šapcu
e-mail: mladen.jelicic.kaishin@gmail.com.

1 Prekršajni postupak jeste zakonom definisan postupak koji se vodi povodom izvršenog prekršaja, a u kojem prekršajno-procesni subjekti preduzimaju određene prekršajno-procesne radnje i zasnivaju određene prekršajno-procesne odnose s ciljem donošenja pravilne i zakonite odluke od strane nadležnog suda o određenoj prekršajnoj stvari. Mrvić Petrović, N., Mitrović, Lj., 2010, *Prekršajno pravo, materijalno i procesno*, Banja Luka, Uprava za policijsko obrazovanje, str. 97.

2 Vuković, I., 2015, *Prekršajno pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 141.

3 Zakon o prekršajima – ZOP, *Sl. glasnik RS*, br. 65/13, 13/16.

U doktrini kaznenog prava se pojam „načela postupka“ različito tumači. Pojedini autori ističu da se načelima postupka pojedina procesna pravila svode na neke opšte principe koje bi ta pravila pojmovno obuhvatala,⁴ te da su u pitanju opšta pravila koja vladaju procesnim subjektima i procesnim radnjama radi ostvarivanja ciljeva postupka.⁵ Ukazuje se i da principi procesnoga prava ne predstavljaju sami po sebi nikakve apsolutne zahteve i istine, već imaju, izražavajući stanje koje u pogledu pojedinih procesnih instituta postoji, samo da izraze način na koji se može najbolje postići ostvarivanje cilja postupka kao društvene ustanove i, u krajnjoj liniji, konačnog cilja prava.⁶ Načela su, između ostalog, proizvod i određenog pravnotehničkog i stručnog iskustva kako treba urediti i voditi postupak.⁷ Ipak, ne može se prenebregnuti značaj koji definisanje određenih suštinskih principa postupka, od strane zakonodavca, ima za sam postupak. Načela na jedan opšti način određuju nepromjenjive konstante koje predstavljaju stub prekršajnog postupka. Iz ovih razloga, analiza načela prekršajnog postupka nije samo značajna za teoretičare, naprotiv, sudije prekršajnih sudova moraju suvereno vladati ovim principima kada ih primenjuju u praksi. Samo postupak koji je sproveden u skladu sa osnovnim načelima jeste pravičan postupak u kojem sud realizuje svoju procesnu funkciju omogućavajući strankama da u potpunosti ostvare svoja prava. Načelo pomoći neukoj stranci inkriminisano je odredbom člana 90. ZOP-a koja propisuje da je sud dužan⁸ da se stara da neznanje ili neukost stranaka ne bude na štetu njihovih prava. U pitanju je načelo koje vrlo skladno uobličava težnju zakonodavca da se neukoj stranci obezbedi pomoć u postupku i potrebu za realizacijom osnovnih principa pravičnog postupka – nepristrasnog suda⁹ i ravnopravnosti stranaka. Upravo u ovim pojmovima se krije složenost i izazovnost analiziranog načela. Koji procesni subjekat može imati svojstvo neuke stranke i čime je determinisan ovaj

4 Bayer, V., 1988, *Jugoslavensko krivično procesno pravo, knjiga prva, Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava*, Zagreb, Narodne novine, str. 155.

5 Vasiljević, T., 1981, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd, Savremena administracija, str. 155.

6 Blagojević, B., 1936, *Načela privatnog procesnog prava*, Beograd, Izdavačko i knjižarsko preduzeće Gece Kona, str. 263.

7 Radulović, D., 2002, *Krivično procesno pravo*, Podgorica, Pravni fakultet u Podgorici, str. 69.

8 U doktrini se opravdano ukazuje da je u pitanju obaveza suda da vodi računa o primeni ove norme, ali da su retki slučajevi praktičnih primera gde se to čini. Đuričić, M., Bejatović, G., 2015, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe i Privredna akademija, str. 78.

9 Za razliku od ranijih zakonskih rešenja, sada u punoj meri dolazi do izražaja položaj suda kao nepristrasnog trećeg u sporu u kome učestvuju dve stranke (podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka i okrivljeni). Mrvić Petrović, N., 2013, Novine u Zakonu o prekršajima, *Izbor sudske prakse*, 11, str. 14.

pojam? U čemu se ogleda pomoć koju sud treba da pruži neukoj stranci? I, naposljetku, na koji način sud treba da pruži pomoć neukoj stranci a da pri tome sačuva svoju nepristrasnost i obezbedi ravnopravnost stranaka u prekršajnom postupku? Na ova pitanja, koja predstavljaju srž načela koje analiziramo, pokušaćemo da damo odgovor.

2. POJAM NEUKE STRANKE

Zakon o prekršajima ne definiše pojam neuke stranke. Teoriji i sudskoj praksi je ostavljeno da to učine. Zakonodavac dužnost suda za pružanjem pomoći uslovljava neznanjem ili neukošću stranaka koja može štetiti njihovim pravima. Pri tome, da se primetiti da su pojmovi „neznanje“ i „neukost“ vrlo slični. Kada se u svakodnevnom životu za nekoga kaže da je neuk, pod tim se podrazumeva da ne poseduje potrebna znanja. U vezi s navedenim, potrebno je ukazati da Zakonik o krivičnom postupku¹⁰ na drugačiji način reguliše ovo načelo, koristeći samo pojam „neznanje“.¹¹ Takođe, ZKP ne pominje stranke, već precizira da se radi o okrivljenom ili drugom učesniku u postupku, a ovo pitanje naslovljava kao „Pouka o pravima“.¹²

Doktrina je iznedrila različita shvatanja o pravima neuke stranke da bude poučena. Ukazuje se da je stranka u postupku subjekat koji je najčešće neuk, tj. koji nema dovoljno znanja da se koristi pravnim sredstvima u svoju korist, a iz neukosti i neznanja mogu proizaći određene negativne posledice,¹³ ali i da bi fenomen neznanja trebalo šire tumačiti: neznanje nije posledica samo nepotpunog poznavanja propisa, nego i njihovog zanemarivanja, previđanja ili pogrešnog razumevanja, do kog može dovesti svaki laički pristup, praćen samouverenošću ili predubedenjem, koliko i običnim odsustvom rutine ili pažnje.¹⁴ Neznanje i neukost mogu biti posledica raznih razloga: nepismenost ili slaba pismenost, očigledna nevičnost pravu (u kom smislu „neuk“ može biti i obrazovan čovek) i dr.¹⁵

10 Zakonik o krivičnom postupku – ZKP, *Sl. glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14.

11 Odredba člana 8. stav 2. ZKP-a predviđa da ako bi okrivljeni ili drugi učesnik u postupku usled neznanja mogao da propusti neku radnju ili ne iskoristi svoja prava, organ postupka je dužan da ga upozori na posledice propuštanja.

12 Odredba člana 8. stav 1. ZKP-a propisuje da je organ postupka dužan da u skladu sa odredbama Zakonika pouči okrivljenog ili drugog učesnika u postupku o pravima koja mu pripadaju.

13 Kokolj, M., 2007, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Privredna akademija, str. 81.

14 Ilić, G. P., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A., 2014, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Službeni glasnik, str. 94.

15 Pihler, S., 2000, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Graphica Academica, str. 116.

3. PROCESNI SUBJEKTI NA KOJE SE PRIMENJUJE NAČELO

U kontekstu iznetih shvatanja, a imajući u vidu da iz odredaba ZOP-a¹⁶ proizilazi da su stranke u prekršajnom postupku okrivljeni,¹⁷ tj. lice protiv koga se vodi prekršajni postupak, i javni tužilac i drugi organi ovlašćeni za podnošenje zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, gde spada i oštećeni koji može podneti zahtev, postavlja se pitanje na koje procesne subjekte se ovo načelo može primeniti? Jezičkim tumačenjem odredaba ZOP-a moglo bi se zaključiti da se primena načela odnosi kako na okrivljenog tako i na podnosioca zahteva za pokretanje prekršajnog postupka. Međutim, ovakva konstatacija se iz više razloga ne može prihvatiti kao ispravna.

U doktrini se ukazuje da je ovo načelo po prirodi stvari primenjivo samo na fizička lica, i to izuzetno, a tiče se oštećenog koji podnosi zahtev za pokretanje prekršajnog postupka ili okrivljenog (ako nemaju punomoćnike),¹⁸ tj. branioca. Javni tužilac, kao pravno obrazovano lice, ne može se smatrati pravno neukom strankom, a organi uprave, razni inspektori i drugi organi i organizacije koje vrše javna ovlašćenja, takođe se ne mogu smatrati neukim strankama budući da otkrivanje prekršaja i podnošenje zahteva za pokretanje prekršajnog postupka spada u domen njihovih dužnosti.¹⁹

Slažemo se sa navedenim shvatanjima da podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka i izdavalac prekršajnog naloga ne mogu imati svojstvo neuke stranke u prekršajnom postupku. U praksi i teoriji krivičnoprocesnog prava nije uopšte sporno da se javni tužilac²⁰ ne može

16 U odredbi člana 114. stav 1. ZOP-a propisano je da izuzeće sudije mogu tražiti stranke – okrivljeni i ovlašćeni podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka.

17 Subjekti prekršajne odgovornosti se načelno mogu podeliti u dve osnovne kategorije: fizička lica (u koja spadaju i preduzetnici, odgovorno lice u pravnom licu, državnom organu, organu teritorijalne autonomije ili organu jedinice lokalne samouprave ili stranom pravnom licu) odgovaraju po osnovu prekršajne krivice, dok pravna lica (domaće i strano pravno lice) odgovaraju po principu objektivne odgovornosti. Jeličić, M., *Procesni aspekti prekršajne krivice*, u: Banović, B. (ur.), 2017a, *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, Beograd, str. 349.

18 Mrvić Petrović, N., 2014a, *Komentar novog Zakona o prekršajima*, Beograd, Paragraf, str. 77.

19 Delić, N., Bajović, V., 2018, *Praktikum za prekršajno pravo*, Beograd, Službeni glasnik, str. 137. Istog mišljenja je i Ćorović, koji takođe ukazuje da je neprihvatljivo da se ovo načelo odnosi na javnog tužioca ili druge organe koji obavljaju funkciju prekršajne optužbe, jer je u njihovoj nadležnosti da otkrivaju i gone učinioce prekršaja. Ćorović, E., 2015, *Prekršajno pravo*, Novi Pazar, Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Departmant za pravne nauke, str. 85.

20 U sudskoj praksi, javni tužilac dosta retko podnosi zahteve za pokretanje prekršajnog postupka.

smatrati neukom strankom. Takođe, ovlašćeni organ koji inicira pokretanje i vođenje prekršajnog postupka mora biti pravno osposobljen da odgovori zahtevima koje uloga ovlašćenog tužioca nameće. Podrazumeva se da poznaje svoja prava i obaveze u toku postupka i poseduje potrebne pravničke veštine, iz kog razloga sud ne bi smeo da se prema njemu ophodi kao prema neukoj stranci. Radnje koje sud preduzima u odnosu na akte podnosioca zahteva za pokretanje prekršajnog postupka (na primer, ispitivanje optužnih akata) moraju biti prožete nepristrasnim postupanjem. Dužnost suda je da ispita dostavljeni optužni akt²¹ i da ukaže podnosiocu zahteva na nedostatke (primera radi, kada iz činjeničnog opisa radnje ne proizilaze njegova pravna obeležja), ali ne i da prejudicira način ispravljanja tih nedostataka. Međutim, stiče se utisak da prekršajna sudska praksa, kako ranija a tako i novija, u određenim slučajevima zanemaruje suštinski postulat nepristrasnosti suda, koji ni na koji način ne bi smeo da favorizuje bilo koju stranku u postupku,²² a posebno ne podnosioca zahteva za pokretanje prekršajnog postupka.

U teoriji i sudskoj praksi je opšteprihvaćeno da se načelo pomoći neukoj stranci primenjuje u odnosu na okrivljenog koji u prekršajnom postupku nema branioca. Neznanje i neukost okrivljenog ne sme ni u kom slučaju biti na štetu ostvarenja svih onih prava koja su data okrivljenima u prekršajnom postupku, a o njihovom ostvarenju je dužan da se stara sud, odnosno nadležni organ uprave koji vodi postupak.²³ U praksi okrivljeni najčešće nema branioca, zbog čega se nalazi u inferiornijem položaju u odnosu na ovlašćene organe koji podnose zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. Jednakost oružja i ravnopravnost stranaka, kao osnovni

21 U praksi, policija najčešće izdaje prekršajne naloge zbog učinjenih saobraćajnih prekršaja. Nedostaci koji se odnose na nerazumljivost naloga ili nepotpunost podataka, što onemogućava sud da postupa, odnosno suštinski propusti u činjeničnoj identifikaciji prekršaja, za posledicu imaju zahtev suda da policija uredi izdati prekršajni nalog, pod pretnjom odbacivanja u slučaju nepostupanja. Jeličić, M., 2018, *Prekršajna pravna funkcija policije, Bezbednost*, 1, str. 54.

22 Jeličić, M., Teret i predmet dokazivanja u prekršajnom postupku i shodna primena Zakonika o krivičnom postupku, u: Bejatović, S. (ur.), 2017, *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle) – krivičnopravni aspekti*, Zlatibor, 593. U radu je ukazano na više odluka drugostepenog prekršajnog suda u kojima se podnosilac zahteva neopravdano stavlja u povlašćeni položaj. Suština ovakvih, pogrešnih uputstava se ispoljava, primera radi, u nalogima prvostepenom sudu da podnosioca zahteva pozove radi preciziranja činjeničnog opisa prekršaja, odnosno uređenja zahteva za pokretanje prekršajnog postupka. Iz obrazloženja pojedinih drugostepenih odluka se može zaključiti da sud podnosiocu zahteva treba da „pomogne“ u otklanjanju nedostataka u optužnom aktu, što je u suprotnosti sa obavezom suda da sačuva svoju nepristrasnost, a na štetu okrivljenog.

23 Vrhovšek, M., 2010, *Komentar Zakona o prekršajima sa obrascima i registrom pojmo-*va, Beograd, Poslovni biro, str. 108.

principi pravičnog suđenja, nameću obavezu sudu da okrivljenog pouči o pravima koja mu pripadaju i upozori ga na posledice nekorišćenja tih prava, ali na način da time ne narušava svoju nepristrasnost.

Nesporno je i da oštećeni kao podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka koji nema punomoćnika predstavlja neuku stranku. Oštećeni može steći svojstvo ovlašćenog tužioca u dve procesne situacije: kao inicijalni podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, odnosno u slučaju preuzimanja prekršajnog gonjenja. Kada nema punomoćnika, oštećeni kao podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka ima svojstvo neuke stranke, pa bi i u odnosu na njega moralo biti primenjeno ovo načelo, u procesnim modalitetima o kojima će biti reči u nastavku. S druge strane, oštećeni koji nema svojstvo ovlašćenog tužioca nije stranka u prekršajnom postupku, ali ima određena prava (na primer da podnosi dokaze, stavlja predloge i ističe imovinskopravni zahtev za naknadu štete ili povraćaj stvari, a posebno da podnosi dokaze na osnovu kojih sud može odrediti okrivljenom da u toku prekršajnog postupka ne sme prilaziti oštećenom, objektima ili mestu izvršenja prekršaja)²⁴ pa bi o njima, u duhu načela pravičnog postupka, morao biti poučen, posebno iz razloga što ZOP ne propisuje obavezu suda da poučava oštećenog ako nema svojstvo stranke. U doktrini postoje shvatanja da se neopravdano načelo pomoći neukoj stranci ne odnosi na oštećenog ukoliko on nije podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka (tada nije stranka), kao i na eventualne druge učesnike u postupku, kao što su svedoci, zakonski zastupnici određenih lica, veštaci itd., a koji bi zaista zbog neukosti ili neznanja mogli sebi pričiniti štetu (na primer ako se svedok ne pouči da ima pravo na naknadu troškova).²⁵ Ima opravdanja da sud u praksi „proširi“ primenu ovog načela i na druge učesnike u postupku. Pre svega, treba ukazati da ZKP u zakonskom tekstu pominje okrivljenog i „druge učesnike“ u postupku, čime se implicira da i drugi procesni subjekti, koji usled neznanja mogu da propuste neku radnju ili ne iskoriste svoja prava, treba da budu upozoreni na posledice propuštanja, kao i da postoji dužnost suda da pouči ne samo okrivljenog već i druge učesnike u postupku o pravima koja im pripadaju. S obzirom na to da je odredbom člana 99. ZOP-a kao osnovno načelo prekršajnog postupka propisana shodna primena ZKP-a, nema razloga da se citirana odredba člana 8. st. 1. i 2. ZKP-a ne primeni u prekršajnom postupku. Pored navedenog, ZOP u odredbi člana 94. stav 4. propisuje da stranke i drugi učesnici u postupku koji nisu državljani Republike Srbije imaju pravo da tok postupka prate preko prevodioca i da u tom postupku upotrebljavaju svoj jezik, a o tom

24 Član 126. stav 3. tač. 2. i 4. ZOP-a.

25 Čorović, E., 2015, str. 85.

pravu ih sud mora poučiti. Izraz „drugi učesnici u postupku“, koji je ciljano, voljom zakonodavca našao svoje mesto u procesnim odredbama zakona, morao bi se ravnopravno koristiti i u primeni načela koje analiziramo. Prekršajni sud je dužan da postupa u duhu prava na pravično suđenje i da rukovodi postupkom u tom pravcu. U vezi s navedenim, sud bi bio dužan da pouči oštećenog o njegovim pravima,²⁶ ali i druge učesnike u postupku o njihovom procesnom položaju i pravima, što spada u dužnost suda da zakonito rukovodi prekršajnim postupkom.

4. RUKOVOĐENJE PREKRŠAJNIM POSTUPKOM I PRIMENA NAČELA POMOĆI NEUKOJ STRANCI

Pod rukovođenjem prekršajnim postupkom se podrazumeva obaveza suda da preduzima procesne radnje i stara se o zakonitom toku postupka, u cilju donošenja zakonite i pravilne sudske odluke. Ova aktivnost suda se višestruko manifestuje i ispoljava u različitim procesnim modalitetima: donošenju odluka,²⁷ određenim dužnostima²⁸ i radnjama – ispitivanju optužnih akata, zakazivanju i održavanju ročišta ili pretresa, saslušanju procesnih subjekata, davanju pouka, upozorenja, odobrenja,²⁹ omogućavanju procesnim subjektima da realizuju svoja prava na određeni način³⁰ itd. Jedna od manifestacija rukovođenja postupkom jeste obaveza suda da pruži pomoć neukoj stranci. Zakonska obaveza suda je da realizuje odre-

26 Zakon o prekršajima u više procesnih odredbi definiše određene obaveze suda u odnosu na oštećenog i druge učesnike u postupku. Primera radi, okrivljenom, braniocu i oštećenom, saslušanom licu i licu koje obavezno prisustvuje radnjama u postupku, sud mora dati pouku da imaju pravo da pročitaju zapisnik ili da zahtevaju da im se pročita (član 113. stav 1. ZOP-a), sud će dati upozorenje licima koja su oslobođena dužnosti svedočenja da ne moraju da svedoče (član 211. stav 2. ZOP-a), a veštak će se upozoriti da davanje lažnog iskaza predstavlja krivično delo (član 221. ZOP-a) itd.

27 Na primer, rešenja o pokretanju prekršajnog postupka, naredbe o dovođenju okrivljenog itd.

28 Dužnost suda je da po službenoj dužnosti pazi da li rešavanje predmeta spada u sudsku nadležnost i na svoju stvarnu i mesnu nadležnost (član 110. stav 1. ZOP-a), dužnost sudije je da se stara o održavanju reda za vreme izvođenja radnji u prekršajnom postupku (član 244. stav 1. ZOP-a), da obazrivo postupa prema maloletniku (član 292. stav 3. ZOP-a) itd.

29 Izuzetno, veštaku se može odobriti da nalaz i mišljenje da usmeno na zapisnik (član 223. stav 2. ZOP-a). Po odobrenju sudije koji vodi postupak, podnosilac zahteva, okrivljeni i njegov branilac, predstavnik i branilac pravnog lica i oštećeni imaju pravo da u toku pretresa postavljaju pitanja licima koja se saslušavaju (član 243. stav 1. ZOP-a).

30 Sud je dužan da okrivljenom omogući da se u neometanom izlaganju izjasni o svim okolnostima koje ga terete i da iznese činjenice koje mu služe za odbranu (član 200. stav 9. ZOP-a).

đene procesne aktivnosti koje se odnose na davanje uputstava i pouka procesnim subjektima, što je propisano u više odredaba ZOP-a. Iako je nesporno da ovim radnjama sud ukazuje procesnim subjektima na njihov položaj, prava, obaveze i posledice određenih činjenja ili nečinjenja, njih treba, pre svega, posmatrati kao zakonom propisanu dužnost suda da rukovodi prekršajnim postupkom. Ova dužnost suda se odnosi na različite procesne subjekte, bez obzira da li je u pitanju neuka stranka. Pa tako, već prilikom prvog pozivanja na zakazano suđenje, u samom pozivu sud okrivljenom predočava njegova prava: o pravu da može uzeti branioca i da branilac može prisustvovati njegovom saslušanju, naznačiće se da li mora lično prisustvovati radi saslušanja ili svoju odbranu može dati i pisanim putem, kada je neophodno da lično pristupi radi saslušanja, upozoriće se da će u slučaju neodazivanja biti doveden, a ako za utvrđivanje činjeničnog stanja prisustvo okrivljenog nije neophodno, u pozivu će se upozoriti da će u slučaju neodazivanja odluka biti doneta bez njegovog saslušanja.³¹ Za razliku od zakonitog rukovođenja prekršajnim postupkom davanjem obaveznih pouka i upozorenja, pomoć neukoj stranci se posebno ispoljava u situacijama u kojima sud nije u obavezi da poučava neuku stranku, ali je to potrebno da učini zbog postojanja opasnosti da neuka stranka, usled neznanja, ne iskoristi svoja prava.

5. ODNOS NAČELA POMOĆI NEUKOJ STRANCI I NAČELA RAVNOPRAVNOSTI STRANAKA I NEPRISTRASNOSTI SUDA

Pre nego što se upustimo u detaljniju razradu principa analiziranog načela, potrebno je razmotriti odnos između primene načela pomoći neukoj stranci i obaveze suda da sačuva svoju nepristrasnost i obezbedi ravnopravnost stranaka u prekršajnom postupku. Prirodno se nameće pitanje na koji način sud da pomaže neukoj stranci a da pri tome ostane nepristrasan i da li to implicira da je time narušena ravnopravnost stranaka. Pre svega, treba ukazati da se na prekršajni postupak u potpunosti primenjuju garancije predviđene članom 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,³² što je Evropski sud za ljudska prava

31 Videti odredbu člana 187. ZOP-a.

32 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda – EKLJP (Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima – *Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori*, br. 9/03, 5/05 i 7/05 – ispravka i *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/10 i 10/15).

(ECtHR) u više svojih odluka³³ potvrdio. S tim u vezi, sud je dužan da u prekršajnom postupku obezbedi sve garancije EKLP, kao i garancije iz člana 32. stav 1. Ustava³⁴ kojima je predviđeno pravo na pravično suđenje. Kako je vladavina prava osnovni postulat pravne države, postupanje sudija prekršajnih sudova, koji odlučuju o prekršajima kao najzastupljenijoj vrsti kaznenih delikata, treba da bude nepristrasno u odnosu na stranke kojima mora biti obezbeđen ravnopravan položaj u prekršajnom postupku.

Evropski sud za ljudska prava je u više svojih odluka razmatrao pitanje nepristrasnosti suda i ravnopravnosti stranaka. U doktrini se ističe da „nepristrasnost“ podrazumeva analizu nezavisnosti suda u odnosu na stranke u nekom konkretnom predmetu – „nepristrasnost“ je odsustvo predrasuda, ili unapred utvrđenog stava prema strankama. Test nepristrasnosti ima dva vida: on može biti subjektivni i objektivni.³⁵ U presudi *Piersack protiv Belgije*, u paragrafu 30, ECtHR je istakao da „subjektivni pristup pojmu sudske nepristrasnosti teži tome da utvrdi postojanje ličnog uverenja određenog sudije u određenom predmetu, a objektivni pristup teži tome da odredi da li su postojala dovoljna jemstva za isključenje svake legitimne sumnje u tom pogledu“.³⁶

U skladu sa stalnom praksom ECtHR, koja datira još od slučaja *Neumeister* (ECtHR, presuda od 27. 6. 1968. godine), ravnopravnost stranaka u korišćenju procesnih sredstava znači da je sud dužan svakoj od stranaka da pruži razumnu mogućnost da se koristi svojim procesnim sredstvima, i to na način koji je ne dovodi u suštinski nepovoljniji položaj u odnosu na suprotnu stranku, dok je u presudi *Borgers* ECtHR naglasio da se pod povoljnijim procesnopravnim položajem podrazumeva apstraktna mogućnost da je u nekoj fazi postupka jedna od stranaka u povoljnijoj procesnopravnoj poziciji, a nije neophodno da je ona zaista i iskoristila povoljniji položaj.³⁷ Treba ukazati da postoje shvatanja da ravnopravnost stranaka u prekršaj-

33 Evropski sud za ljudska prava u presudi *Engel i ostali protiv Holandije* od 8. 6. 1976. godine postavio kriterijume po kojima krivičnu konotaciju mogu imati kažnjiva dela koja po unutrašnjem pravu nisu izričito predviđena kao krivična dela. Takva praksa je zadržana i u narednim odlukama, videti, primera radi, *Phillips protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 5. 7. 2001. godine, *Grande Stevens i ostali protiv Italije* od 4. 3. 2014. godine, *Maresti protiv Hrvatske* od 25. 7. 2009. godine, *Muslija protiv Bosne i Hercegovine* od 14. 1. 2014. godine itd.

34 Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 98/06.

35 Vitkauskas, D., Dikov, G., 2012, *Zaštita prava na pravično suđenje prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*, Strazbur, Veće Evrope, str. 45 i 46.

36 Navedeno prema: Popović, D., 2016, *Evropsko pravo ljudskih prava*, Beograd, Službeni glasnik, str. 262 i 263.

37 Navedeno prema: Jakšić, A., 2006, *Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Beograd, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu, str. 194.

nom postupku podrazumeva da okrivljeni, posebno ukoliko je u pitanju pravno neuka stranka, ima ravnopravan stručni i drugi status pred nadležnim organom, da poznaje svoja prava i da bude u mogućnosti da osporava dokaze optužbene strane i iznosi dokaze u svoju korist.³⁸ U smislu navedenog, pomoć neukoj stranci se manifestuje kroz obezbeđenje ravnopravnog položaja neukoj, pravno inferiornoj stranci, što je sasvim prihvatljivo. Da bismo razmotrili na koji način načelo pomoći neukoj stranci u praksi zaista treba da funkcioniše, a da pritom ne bude narušena ravnopravnost stranaka i nepristrasnost suda, treba analizirati sadržinu ovog načela.

6. SADRŽINA I PRIMENA NAČELA POMOĆI NEUKOJ STRANCI

U doktrini je opšteprihvaćeno da se pomoć neukoj stranci zapravo ispoljava u dva modaliteta: dužnosti suda da pouči stranku u prekršajnom postupku o njenim pravima i da je upozori na posledice (ukaže na posledice) u slučaju nekorišćenja tih prava.³⁹ Ističe se da se pružanje ove pomoći sastoji i u ukazivanju na pravna sredstva koja neuka stranka može da koristi, koje bi dokaze, ako ih ima, mogla da koristi, u upoznavanju sa rokovima i posledicama njihovog propuštanja,⁴⁰ ukazivanju na posledice propuštanja pojavljivanja na usmenom pretresu, ukazivanju na prava okrivljenog⁴¹ itd. Međutim, ova obaveza ne znači da je prekršajni sud dužan da podučava stranku kako da se brani, da daje pravne savete i slično, već je u pitanju obaveza suda da stranku poduči o pravima i obavezama koje ima u toku postupka, da joj omogući da na najpogodniji način iznese odbranu i ukaže na posledice koje mogu da proisteknu iz njenih radnji.⁴² Sud ne sme pružati pomoć na aktivan način (time što bi, na primer, sud napisao neki podnesak i sl.) jer bi to bilo protivno sudskoj funkciji, odnosno time bi se mogla dovesti u pitanje njegova nepristrasnost, već sud stranke samo informiše o pravima kojima raspolažu i radnjama koje im potencijalno stoje na raspolaganju u postupku.⁴³ Odnosno, sud ukazuje

38 Bošković, M., Skakavac, T., 2017, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkatić“, str. 85.

39 Pihler, S., 2000, str. 116.

40 Đorđević, Đ., 2015, *Prekršajno pravo sa osnovama privrednoprestupnog prava*, Beograd, Kriminalističko policijska akademija, str. 199.

41 Mitrović, Lj., 2014, *Prekršajno pravo*, Banja Luka, Panevropski univerzitet Aperion, str. 166.

42 Vukčević, B., 2014, *Komentar Zakona o prekršajima sa obrascima, podzakonskim aktima i registrom pojmova*, Beograd, Poslovni biro, str. 81.

43 Škulić, M., 2011, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 112.

učesnicima postupka na njihova prava i mogućnosti, ali im ne pruža pomoć u samom ostvarivanju tih prava, o kojima kasnije treba da odluči.⁴⁴

Iz citiranih stavova proizilazi suština analiziranog načela, koja se ogleda u obavezi suda da pravne subjekte u odnosu na koje primenjuje načelo pouči o mogućnostima preduzimanja procesnih radnji kojima ostvaruju svoju procesnu funkciju u postupku, ali na način da time sačuva svoju nepristrasnost. Sud na jednom apstraktnom nivou poučava uživaoca ovog prava o mogućim procesnim radnjama, načinu njihove realizacije i posledicama propuštanja. Pri tome, sud daje objašnjenja i pouke, ali ne ukazuje na način preduzimanja konkretnih radnji kojima se određeno pravo ostvaruje.

Dužnosti koje proizilaze iz primene načela pomoći neukoj stranci sud će vršiti obaveštavanjem okrivljenog i oštećenog koji imaju položaj stranke o njihovim pravima i ovlašćenjima, jer stranka ne bi smela da snosi štetne posledice do kojih je došlo usled neznanja, a u skladu s tim su i obaveze da se okrivljeni obavesti o prekršaju koji mu se stavlja na teret, da mu se objasni šta taj prekršaj podrazumeva i zašto se sumnja da ga je učinio, da se pouči o pravu na branioca, pravu da sud pribavi dokaze ako sam nije u stanju da to učini i slično.⁴⁵

U vezi s navedenim, potrebno je razmotriti suštinski aspekt načela pomoći neukoj stranci u odnosu na procesne subjekte na koje se primenjuje i pritom imati u vidu da način i stepen njegove primene mora biti omeđen postulatima ravnopravnosti stranaka i nepristrasnošću suda, kao temeljem pravičnog postupka.

Sadržina načela pomoći neukoj stranci, u odnosu na okrivljenog, vezana je za pojedine segmente realizacije prava na odbranu. U tom smislu, kada je pred sudijom pravno neuki okrivljeni, što je u praksi najčešće slučaj, nakon što bude poučen o pravu na odbranu, konkretizacija ovog načela se ispoljava u predočavanju okrivljenom na koji način može da ostvari pravo na odbranu i učestvuje u dokaznom postupku. Suština navedenih uputstava je omogućavanje okrivljenom da realizuje pravo na odbranu, koje obuhvata niz pravila i principa, odnosno procesnih radnji kojima se okrivljeni suprotstavlja zahtevu za pokretanje prekršajnog postupka koji je protiv njega nadležnom sudu podneo ovlašćeni podnosilac zahteva.⁴⁶ Sud će okrivljenog upoznati da ima pravo da podnosi dokaze, stavlja predloge i koristi pravna sredstva predviđena zakonom,⁴⁷ što podrazumeva jasno objašnjenje svih konsekvenci preduzimanja i propuštanja pojedinih radnji.

44 Vasiljević, M., Grubač, T., 2013, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Projuris, str. 52.

45 Delić, N., Bajović, V., 2018, str. 137 i 138.

46 Mitrović, Lj., 2014, str. 162.

47 Ova prava okrivljenog su predviđena odredbom člana 118. stav 2. ZOP-a.

Sud nema ovlašćenja da pomaže okrivljenom u realizaciji prava, već samo može da ukaže na mogućnost ostvarivanja prava. Od toka prekršajnog postupka zavisi u kojim procesnim situacijama će doći do potrebe za primenom načela pomoći neukoj stranci. Primera radi, sud bi morao okrivljenog upoznati sa obavezom pribavljanja dokaza čije je izvođenje predložio,⁴⁸ obavestiti ga o pravu da razmatra i prepisuje spise predmeta,⁴⁹ poučiti ga o uslovima za određivanje jemstva,⁵⁰ kao mere obezbeđivanja njegovog prisustva u prekršajnom postupku, objasniti mu šta znači odricanje od prava na žalbu i odsustvo zahteva za dostavljanjem pisano izrađene presude, nakon što je presuda usmeno objavljena,⁵¹ iako ove dužnosti nisu izričito predviđene zakonskim tekstom. Može se zaključiti da se pomoć neukom okrivljenom manifestuje u saopštavanju mogućnosti realizacije prava okrivljenog i ukazivanju na posledice propuštanja (na primer, objašnjenje okrivljenom o posledici propuštanja roka za izjavljivanje žalbe).

Kada je u pitanju oštećeni kao podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka koji nema punomoćnika, primena načela pomoći neukoj stranci se manifestuje kroz davanje pouka o položaju, pravima i dužnostima ovlašćenog tužioca, kao stranke u postupku. Prema načelu dokazivanja i pravilima koja uređuju preduzimanje konkretnih dokaznih radnji, teret dokazivanja leži na onome ko zastupa optužbu (a to bi mogao da bude javni tužilac ili ovlašćeni podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, bilo da je reč o organu uprave ili oštećenom).⁵² Sud će oštećenog kao ovlašćenog tužioca poučiti o teretu dokazivanja i dužnosti obezbeđivanja dokaza čije je izvođenje predloženo, uz ukazivanje na izuzetke, kada sud može pribaviti dokaze ako to oštećeni kao tužilac ne može učiniti. U odnosu na ovog procesnog subjekta, pomoć neukoj stranci se ispoljava i u ukazivanju na karakteristike prekršajnog postupka, kao adverzijalnog postupka, i procesnog položaja okrivljenog, kako bi oštećeni kao podnosilac zahteva u potpunosti razumeo svoj procesni položaj u prekršajnom postupku.

Oštećeni kao svedok, svedoci i drugi učesnici u postupku su po našem mišljenju pravno legitimisani za primenu analiziranog načela u pojedinim procesnim situacijama, pa bi morali biti poučeni o pravima koja im pripadaju, a koja bi zbog neznanja ili neukosti mogli propustiti, o čemu je već bilo reči. Na primer, trebalo bi da sud oštećenog pouči o pravu na

48 Propisano odredbom člana 89. stav 4. ZOP-a.

49 U pitanju je pravo koje pripada različitim procesnim subjektima i predviđeno je odredbom člana 166. stav 1. ZOP-a.

50 Videti odredbu člana 194. ZOP-a.

51 Videti odredbu člana 252. ZOP-a.

52 Mrvić Petrović, N., 2014b, Nedostaci u Zakonu o prekršajima, *Izbor sudske prakse*, 10, str. 15.

podnošenje dokaza i isticanje imovinskopravnog zahteva, određene kategorije svedoka (stara lica, bolesne osobe ili osobe sa teškim telesnim manama) trebalo bi da sud upozna sa mogućnošću da budu saslušani u svom stanu,⁵³ trebalo bi da određena lica budu poučena o mogućnosti da izjave žalbu u korist okrivljenog⁵⁴ itd.

Dužnost suda da pruži pomoć navedenim subjektima uslovljena je imperativom očuvanja nepristrasnosti i obezbeđenja ravnopravnog položaja stranaka u postupku. Ovaj postulat u bitnome ograničava primenu načela i determiniše način njegove primene. Sva pomoć suda kojom se neukoj stranci predočava njen procesni položaj, ukazuje na prava i obaveze, te posledice preduzimanja ili nepreduzimanja pojedinih radnji, mora biti realizovana u praksi na način da sud sačuva svoju nepristrasnost i obezbedi ravnopravan položaj stranaka.

ZAKLJUČAK

Načelo pomoći neukoj stranci predstavlja jedno od osnovnih načela prekršajnog postupka. Njegova primena ima za cilj obezbeđenje ravnopravnosti stranaka u prekršajnom postupku. Ovakav zaključak se vrlo jasno može izvući iz težnje zakonodavca da pravno neuka stranka ne bude zbog svog položaja u inferiornijem položaju u odnosu na suprotnu stranku. Kada je u pitanju okrivljeni, dužnost suda je da se stara da okrivljeni ima ravnopravan položaj tako što će mu biti predočeno na koji način može da realizuje prava koja mu pripadaju, a od ponašanja okrivljenog zavisi da li će to i učiniti.

S druge strane, kada je u pitanju oštećeni kao podnosilac zahteva za pokretanje prekršajnog postupka koji nema punomoćnika, obaveza suda je da ga pouči o svim suštinskim aspektima njegove procesne uloge, upozna ga sa načinima realizacije funkcije ovlašćenog tužioca i posledicama preduzimanja, odnosno nepreduzimanja pojedinih radnji.

Oštećeni u svojstvu svedoka, svedoci, veštaci, zakonski zastupnici i drugi učesnici u prekršajnom postupku koji nemaju svojstvo stranke, po našem mišljenju, zaslužuju da se i u odnosu na njih primenjuje analizirano načelo. To je u duhu pravičnog postupka, a neznanje ili neukost ovih procesnih subjekata ne bi smela da šteti njihovim pravima, pa iz ovog razloga, kao što je predviđeno odredbama ZKP-a, smatramo da je dužnost suda da primeni načelo pomoći neukoj stranci i u odnosu na ove procesne subjekte, tj. druge učesnike u postupku.

53 Ovu mogućnost predviđa odredba člana 209. stav 5. ZOP-a.

54 Videti odredbu člana 259. stav 3. ZOP-a.

Na kraju, ali ne manje važno, primena načela pomoći neukoj stranici zahteva od suda da u cilju realizacije principa ravnopravnosti stranaka svoje aktivnosti preduzima nepristrasno, bez bilo kakve konkretizacije i ulaženja u sam način preduzimanja određenih radnji. Sudija je dužan da pouči i objasni, dakle da predoči koje su procesne mogućnosti realizacije određenog prava ili obaveze, ali ne i da objašnjava način preduzimanja radnje, niti da preduzima određenu radnju umesto pravno neuke stranke, jer bi time narušio svoju nepristrasnost.

LITERATURA

1. Bayer, V., 1988, *Jugoslavensko krivično procesno pravo, knjiga prva, Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava*, Zagreb, Narodne novine.
2. Blagojević, B., 1936, *Načela privatnog procesnog prava*, Beograd, Izdavačko i knjižarsko preduzeće Gece Kona.
3. Bošković, M., Skakavac, T., 2017, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkatić“.
4. Vasiljević, T., 1981, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd, Savremena administracija.
5. Vasiljević, M., Grubač, T., 2013, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Projuris.
6. Vitkauskas, D., Dikov, G., 2012, *Zaštita prava na pravično suđenje prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*, Strazbur, Veće Evrope.
7. Vrhovšek, M., 2010, *Komentar Zakona o prekršajima sa obrascima i registrom pojmova*, Beograd, Poslovni biro.
8. Vuković, I., 2015, *Prekršajno pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
9. Vukčević, B., 2014, *Komentar Zakona o prekršajima sa obrascima, podzakonskim aktima i registrom pojmova*, Beograd, Poslovni biro.
10. Delić, N., Bajović, V., 2018, *Praktikum za prekršajno pravo*, Beograd, Službeni glasnik.
11. Đuričić, M., Bejatović, G., 2015, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe i Privredna akademija.
12. Đorđević, Đ., 2015, *Prekršajno pravo sa osnovama privrednoprestupnog prava*, Beograd, Kriminalističko policijska akademija.
13. Ilić, G. P., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A., 2014, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Službeni glasnik.
14. Jakšić, A., 2006, *Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Beograd, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu.
15. Jeličić, M., Procesni aspekti prekršajne krivice, u: Banović, B. (ur.), 2017a, *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, Beograd.
16. Jeličić, M., Teret i predmet dokazivanja u prekršajnom postupku i shodna primena Zakonika o krivičnom postupku, u: Bejatović, S. (ur.), 2017b, *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle) – krivičnopravni aspekti*, Zlatibor.

17. Jeličić, M., 2018, Prekršajna pravna funkcija policije, *Bezbednost*, 1.
18. Kokolj, M., 2007, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Privredna akademija.
19. Mitrović, Lj., 2014, *Prekršajno pravo*, Banja Luka, Panevropski univerzitet Aperiion.
20. Mrvić Petrović, N., Mitrović, Lj., 2010, *Prekršajno pravo, materijalno i procesno*, Banja Luka, Uprava za policijsko obrazovanje.
21. Mrvić Petrović, N., 2013, Novine u Zakonu o prekršajima, *Izbor sudske prakse*.
22. Mrvić Petrović, N., 2014a, *Komentar novog Zakona o prekršajima*, Beograd, Paragraf.
23. Mrvić Petrović, N., 2014b, Nedostaci u Zakonu o prekršajima, *Izbor sudske prakse*.
24. Pihler, S., 2000, *Prekršajno pravo*, Novi Sad, Graphica Academica.
25. Popović, D., 2016, *Evropsko pravo ljudskih prava*, Beograd, Službeni glasnik.
26. Radulović, D., 2002, *Krivično procesno pravo*, Podgorica, Pravni fakultet u Podgorici.
27. Ćorović, E., 2015, *Prekršajno pravo*, Novi Pazar, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departmant za pravne nauke.
28. Škulić, M., 2011, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

PRAVNI IZVORI

1. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda – EKLJP (Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima, *Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori*, br. 9/03, 5/05 i 7/05 – ispravka i *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/10 i 10/15).
2. Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 98/06.
3. Zakon o prekršajima – ZOP, *Sl. glasnik RS*, br. 65/13, 13/16.
4. Zakonik o krivičnom postupku – ZKP, *Sl. glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14.

SUDSKA PRAKSA

Presude Evropskog suda za ljudska prava:

Piersack protiv Belgije od 26. 10. 1984. godine,

Engel i ostali protiv Holandije od 8. 6. 1976. godine,

Phillips protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 5. 7. 2001. godine,

Grande Stevens i ostali protiv Italije od 4. 3. 2014. godine,

Maresti proti Hrvatske od 25. 7. 2009. godine,

Muslija protiv Bosne i Hercegovine od 14. 1. 2014. godine,

Neumeiste protiv Austrije od 27. 6. 1968. godine,

Borgers protiv Belgije od 30. 10. 1991. godine.

PRINCIPLES OF THE HELP TO A PARTY WHICH REQUIRES LEGAL ASSISTANCE IN MISDEMEANOR PROCEDURE

Mladen Jeličić

SUMMARY

The author analyzes the help to a party which requires legal assistance as the basic principle of misdemeanor proceedings. After explaining the notion of the party which requires legal assistance, the scope of the application of the principle with regard to individual procedural subjects is considered, it indicates the relationship of procedural actions that fall within the obligation of the court to manage the misdemeanor procedure and help to a party which requires legal assistance, as well as the relation of application of the principles and basic postulates of fair trial – impartiality of the court and equality of parties. The author points to the content of the considered principles and its application in relation to the procedural subjects – the defendant, the injured party as the applicant for the initiation of the misdemeanor proceedings, but also the other participants in the proceedings, who in the opinion of the author are legally legitimized for applying the principles in certain cases. The author's conclusion is that the principle of assistance to a party which requires legal assistance in the misdemeanor procedure is aimed at ensuring equality of parties, but that its application in practice must not violate the fundamental category of fair trial – impartiality of the court.

Key words: misdemeanor procedure, help to a party which requires legal assistance, equality of parties, impartiality of the court, managing of misdemeanor procedure.

Dostavljeno Uredništvu: 1. oktobra 2018. godine

Prihvaćeno za objavljivanje: 26. novembra 2018. godine